

STUDENTS' READING SKILLS IN THE DIGITAL INFORMATION ENVIRONMENT

Anita Shterjoska Mitreska

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Pedagogy “St. Kliment Ohridski” – Skopje,
Republic of North Macedonia, asterjos@yahoo.com

Abstract: The beginning of the information age, also known as the digital age, was marked by a series of social changes that were caused by the expansive currents of the digital and information revolution. The new social context is filled with numerous digital resources, devices, tools and platforms for processing, accessing and exchanging information. Information resources in printed form began to be replaced by hypermedia displays, web pages, animated and/or interactive books, multimedia content, etc. in which the linear reading approach is replaced by interactive hypermedia consumption of information.

The surge of digital innovations imposed the need for changes in the perception of reading competencies observed through the prism of the educational system whose main goal, among other things, is to develop functional literacy among students. Namely, the expanded and redefined information space constantly changes the methodical modeling of teaching in the direction of finding and using information of different types and in a different information environment, in order to solve real life problems. Practice shows that for students in the process of learning and searching for information, digital sources are increasingly becoming the primary source compared to printed media, which are gradually fading away. Digitization has also caused significant changes in teaching and learning methods, leading to teaching reforms around the world. Here, above all, we mean the changed forms of personalized learning, the application of ICT tools for interactive learning, the emergence of a combined form of teaching and learning (Blended learning), new forms of cooperation and communication, changes in the evaluation methodology, etc.

In the paper, we will present the results of a scientific research conducted under the title: Reading in the digital environment, in which we will present relevant data on the types, forms and availability of digital reading resources in R. S. Macedonia, as well as methodological approaches and the treatment of digital resources in the teaching of the Macedonian language in primary education. In the process of collecting, analyzing and interpreting the results, an analysis of the existing resource supply, of the normative acts affecting the teaching of language literacy, as well as of the school documentation, was applied. The data from the qualitative research was accompanied by empirical data from a survey conducted with 70 fifth grade students and from an unstructured interview with grade school teachers.

The results of the research showed that the digital-resource and didactic-methodical context in primary education in R. S. Macedonia does not provide the necessary conditions for the development of reading comprehension competencies in a digital environment.

Keywords: digitization, resources, reading, functional literacy, methodology.

ЧИТАЧКИТЕ ВЕШТИНИ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО ДИГИТАЛНОТО ИНФОРМАЦИСКО ОКРУЖУВАЊЕ

Анита Штерјоска Митреска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ –
Скопје, Република Северна Македонија, asterjos@yahoo.com

Апстракт: Почетокот на информациската ера позната и како дигитална ера го одбележаа низа општествени промени што беа предизвикани од експанзивните текови на дигиталната и на информациската револуција. Новиот општествен контекст се исполни со бројни дигитални ресурси, уреди, алатки и платформи за обработка, пристап и размена на информации, а информациските ресурси од печатена форма почнаа да се заменуваат со хипермедијални прикази, веб страници, анимирани и/или интерактивни книги, мултимедијални содржини и сл. во кои линеарниот пристап на читање се замени со интерактивно хипермедијално конзумирање на информациите.

Напливот на дигиталните иновации ја наметна потребата од промени во перцепцијата на читачките компетенции набљудувани низ призмата на образовниот систем чија основна цел, меѓу другото, е кај учениците да развива функционална писменост. Имено, проширениот и редефинираниот информациски простор постојано го менува и методското моделирање на наставата во насока на пронаоѓање и употреба на

информации од различен вид и во различно информациско опкружување, во функција на решавање на реални животни проблеми. Практиката покажува дека за учениците во процесот на учење и трагање по информации дигиталните извори сè повеќе стануваат примарен извор наспроти печатените медиуми кои постепено избледуваат. Дигитализацијата предизвика значителни промени и во методите на наставата и учењето, што доведе до реформи во наставата ширум светот. Тука, пред сè, мислиме на променетите форми на персонализираното учење, примената на ИКТ алатките за интерактивно учење, појавата на комбинирана форма на настава и учење (Blended learning), новите форми на соработка и комуникација, промените во методологијата на оценувањето и др.

Во трудот ќе прикажеме резултати од спроведено научно истражување под наслов: Читањето во дигиталното опкружување, во кој ќе презентираме релевантни податоци за видовите, формите и достапноста на дигиталните читачки ресурси во Р. С. Македонија, како и на методичките пристапи и третманот на дигиталните ресурси во наставата по македонски јазик во примарното образование. Во процесот на прибирање, анализа и толкување на резултатите беше применета анализа на постојната ресурсна понуда, на нормативните акти што ја тангираат наставата за јазична писменост, како и на училишната документација. Кон податоците од квалитативното истражување беа придружени и емпириски податоци од спроведена анкета со 70 ученици од петто одделение и од неструктурираното интервју со наставници од одделенска настава.

Резултатите од истражувањето покажаа дека дигитално-ресурсниот и дидактичко-методскиот контекст во примарното образование во Р. С. Македонија не ги обезбедува потребните услови за развој на компетенции за читање со разбирање во дигитално опкружување.

Клучни зборови: дигитализација, ресурси, читање, функционална писменост, методика.

1. ВОВЕД

Глобализацијата во дигиталната ера секојдневно ги поврзува луѓето и ги обединува во нов комплексен информациски контекст. Ако функционалната писменост во 20 век се однесуваше на пронаоѓање и обработка на информациите, во 21 век таа подразбира конструирање и валидација на знаењата. Тоа ја промени и целта на образовниот систем во дигиталниот светски поредок која е поставена на развојот на вештините и алатките за навигација во мултидимензионалниот информациски простор.

Во минатото енциклопедиите беа најрелевантен извор на точни и научно проверени информации, денес интернет пребарувачите нудат милиони одговори, без гаранција за нивната релевантност, вистинитост и точност. Како резултат на тоа, денес училиштата се соочуваат со нов предизвик: кај учениците да развијат вештини за пронаоѓање и за критички пристап кон информациите во различно информациско опкружување. Имено, нашите искуства говорат дека учениците од најмала возраст, покрај печатените материјали, слободно и непречено ги користат и дигиталните извори на информации.

Меѓународните студии за следење на писменоста посветуваат големо внимание на дигиталните трендови и на дигиталното читање. Во последните мерења на писменоста меѓународните студии PISA (Programme for International Student Assessment) и ПИРЛС (Progress in International Reading Literacy Study) применија специфична методологија на оценување на читањето со разбирање во дигитално опкружување. Приближно половина од земјите што беа вклучени во тестирањето ги оценуваа учениците користејќи дигитална технологија со интерактивни материјали за оценување на читањето, при што беа употребени симулации на онлајн проекти со повеќе веб-сајтови, видеа и навигационски елементи. (Mullis, I. V. S. At all., 2023; OECD (2021).

Свесни за овие современи текови, сметаме дека предизвикот наречен читање во дигитално опкружување треба да го сфатиме сериозно, како нов предизвик на образовниот систем во целина, почнувајќи од неговите најниски степени на основното образование.

Нашето внимание во овој труд е образовниот контекст во Република Северна Македонија (дидактичко-методските и ресурсните услови) vs. навиките, практиките и искуствата на учениците од петто одделение во делот на читањето во дигитална образовна околина.

2. ЧИТАЊЕ НА ПЕЧАТЕН ТЕКСТ VS. ЧИТАЊЕ ВО ДИГИТАЛЕН ПРОСТОР

Имајќи ја предвид суштината на читањето, јасно е дека и при дигиталното читање, како и при читањето на печатени материјали, учениците подеднакво треба да се ангажираат во обработката на информациите за да донесат логички заклучоци, да конструираат мислења што се засновани врз аргументи и да воспостават врски со нивните дотогашни искуства.

Читањето од екран не е линеарно како што е читањето на печатени материјали. Додека читаат е-книги, учениците следат свесно избрани хиперврски до нови хипер текстови и веб-страници. Тие хиперврски се тесно

поврзани со индивидуалните карактеристики на ученикот (интересот, нивото на предзнаења, целта поради која чита и сл.), а следењето на личниот интерес дава чувство дека читателот има целосна контрола врз тоа што го чита.

Основните читачки и информациски вештини за дигитално читање се поистоветуваат со вештините за читање печатен текст но, истовремено, им помагаат на учениците да конструираат знаења така што пребарувањето информации е стратешко истражување, а создавањето информации истовремено е и процес и резултат.

Без оглед на тоа во какво опкружување е прикажан текстот, учениците треба да ги познаваат стратегиите за читање со разбирање, односно да практикуваат продлабочено (аналитичко, критичко) читање наспроти информативно читање на текстот. Непознавањето на овие стратегии при читање во дигитално опкружување може негативно да се одрази врз разбирањето на целиот текст. Типичната стратегија за читање на екран се карактеризира со повеќе време поминато на прелистување, скенирање, воочување клучни зборови, нелинеарно читање и селективно читање, а помалку време поминато на длабинско и концентрирано читање (Штерјоска Митреска, 2014).

Дигитализацијата на материјалите за читање ја зголемува пристапноста до текстовите. На глобално ниво, богатиот фонд на дигитални ресурси им помага на наставниците да обезбедат голем избор на текстови од кои учениците можат да изберат што ќе читаат. Истовремено, дигиталните платформи поседуваат активни алатки за читање со разбирање што го олеснуваат читањето онлајн. Имено, на платформите за е-читање можат да се употребат алатки за обележување на значајни делови од текстот, за водење белешки или за споделување на белешките со другите читатели во виртуелниот простор. Апликациите за водење белешки и за читање на туѓите белешки се развиени со цел да го олеснат активниот процес на читање на начини што им се познати на учениците од читањето печатени материјали. Наместо на хартија, тие можат да ги нотираат своите мисли во дигитална форма со означување, со пишување белешки, или со поставување на мултимедијални елементи: слики, видеа, хиперврски и сл. (Wagner, R., 2011). Исто така, иновативните пристапи во кои учениците можат да соработуваат и да комуницираат онлајн за да решаваат проблеми ја зголемуваат дидактичката вредност на дигиталните технологии (Biancarosa, G.; Piper, G., 2012). Дигиталните за функционално читање им овозможуваат на учениците да ги претворат мислите во видлив запис, со што тие добиваат инструмент со кој го следат процесот на сопственото читање и разбирање на тоа што го читаат. Оттаму, нема да згрешиме ако заклучиме дека овие алатки, доколку се применат со умерена доза на методско водство од страна на наставникот, можат позитивно да влијаат врз развојот на навиката и компетенцијата за критичко читање.

3. МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Податоците што ќе бидат презентирани во трудот се резултат на научно истражувачки проект под наслов: *Читањето во дигитално опкружување*, реализиран на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, реализиран во 2022 г. Во основа, истражувањето опфаќа скенирање на состојбите на полето на читањето во дигиталното опкружување во основното образование во Р. С. Македонија, при што е направена анализа на актуелната содржина и структура на дигиталната ресурсна понуда во наставата по предметот Македонски јазик во вториот циклус на основното образование. Предметот на истражување е пристапот кон читањето во контекст на ефикасна искористеност на електронските материјали за учење.

Главна претпоставка: *Дигитално-ресурсниот и дидактичко-методскиот контекст во вториот циклус на основното образование во Р.С. Македонија не обезбедува доволно услови за развој на читањето со разбирање во дигитално опкружување.*

Примерокот на истражувањето го сочинуваа 70 ученици од V одделение од неколку основни училишта, 15 одделенски наставници и актуелни веб портали на книжарници и издавачки куќи.

4. РЕЗУЛТАТИ

Анализа на Наставните програми

Анализата на Наставната програма за предметот Македонски јазик за V одд. покажа дека нормативната поставеност на дигиталното читање во Р. С. Македонија е непрецизна и нејасна. Имено, употребата на ИКТ во Наставната програма е само декларативна и не е прецизирана со конкретни цели, резултати од учење или стандарди за оценување. Дигиталната писменост е дефинирана во националните стандарди за основното образование (стандард: I-A.12 IV-A.7, IV-A.8, (БРО, 2021)), но реализацијата на оваа намера не е операционализирана ниту во делот *Резултати од учење*, ниту во дефинираните *Стандарди за оценување* (БРО, 2021). Покрај тоа што дигиталните материјали имаат статус на средства за поттикнување на критичкото мислење, развојот на информациската и информатичката писменост на учениците неминовно

треба да биде дел од националните образовни стратегии, политики и документи. Изоставувањето на овој аспект во Наставните програми само по себе подразбира непостоење на експлицитна цел за развој на дигитални компетенции кај учениците. Тоа ќе повлече низа стихијни, нерегулирани и методски неформени постапки за читање во дигитално опкружување, што ќе резултира со нерамномерно поставени услови за развој на вештини за критичко читање во дигитално опкружување и непостоење на синхронизирана методска рамка за еднакви образовни можности.

Ресурсна понуда

А. Дигитални учебници. Министерството за образование и наука на Р. С. Македонија во 2021 година го промовираше порталот е-библиотека (<https://e-biblioteka.gov.mk/materijali-za-ucenje>). Во рамките на понудените материјали, а во контекст на развојот на јазичната писменост, на порталот беше поставен првиот учебник по Македонски јазик за четврто одделение (Диздаревиќ, 2021) во кој беа додадени одредени дигитални елементи. Имено, учебникот беше надополнет со хипер линкови до аудио и видео материјали со елементарни вежби во дигитален формат. Во периодот од 2021 -2023 година овие материјали се повлечени од употреба и денес на порталот можат да се најдат единствено учебници од линеарен карактер во пдф форма.

Б. Дигитална ресурсна понуда на интернет. *Книготека Македоника* (<http://www.makedonika.mk/>) е единствениот дигитален ресурс во македонското општество кој обезбедува бесплатен пристап до дигитализирана форма на книги на македонски јазик. Оваа дигитална платформа овозможува едноставен пристап и читање на е-книги на различни уреди (компјутер, таблет, смартфон и сл.). Читањето е-книги на Македоника.mk не подразбира поседување на комплексна техничка опрема, ниту специфични дигитални вештини за пронаоѓање и движење низ електронските бази. Корисникот има можност да оформи листа на омилените книги што може да ги чита онлајн. Навигацијата е на македонски јазик и ги следи принципите на читање печатен текст. Покрај прелистувањето на страниците, софтверот овозможува менување на фонот со кој е прикажан текстот, поставување на обележувачи на страниците, додавање на нови обележувачи, читање на целиот екран и др. Оваа опција е многу корисна за учениците, кога од нив се бара да лоцираат конкретни информации во текстот, а потоа да ги употребат за решавање на одредена проблемска задача.

Образовниот аспект на Македоника е видлив во дигитализираните книги што се наменети за учениците. Од понудените лектирни изданија за V одделение на дигиталната платформа Македоника ги засведочивме: *Петар Пан* (Џејмс Метју Бари), *Итар Пејо* (Стале Попов), *Волшебникот од Оз* (Лиман Френк Баум), но поголемиот број од предвидените книги за лектира не се дигитализирани и не можат да бидат прочитани онлајн на оваа платформа.

Во делокругот на комерцијалната понуда на дигитални изданија, истражувањето покажа дека во онлајн-книжарниците можат да се набават мал број е-книги за деца, од кои ниту еден наслов не соодветствува со списокот на книги за лектира, ниту со постоечката Наставна програма за V одд.

3. ТРЕТМАНОТ НА ДИГИТАЛНИТЕ РЕСУРСИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ПРИМАРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Ставови на учениците.

Податоци за достапноста на книгите за читање, со особен акцент на дигиталната понуда добивме преку анкетата со ученици од петто одделение. Одговорите на учениците за тоа на на кој начин ги набавуваат книгите што ги читаат, се прикажани во табелата што следи:

Табела бр. 1. Достапност на книги за читање.

	Како ги набавуваш книгите за лектира?				ВК.
	Ги купувам од книжарница	Ги позајмувам од пријатели	Ги позајмувам од библиотека	Ги наоѓам / ги читам на интернет	
f	49%	17%	23%	11%	100%

Високиот процент (49%) кој отпаѓа на купувањето книги покажува дека е потребно да се посвети поголемо внимание на алтернативните начини на пристап кон литературните творби кои го привлекуваат вниманието на учениците. Нискиот процент на одговори коишто се однесуваат на читањето онлајн (11%) покажува дека понудата на дигитални ресурси за читање книги на македонски јазик или е на исклучително ниско ниво или учениците не се сензибилизирани да го користат интернет-просторот за пронаоѓање и читање книги онлајн. Интенцијата на надлежните да развијат дигитални компетенции кај учениците во основното образование пред сè треба да започне со обезбедување услови за дигитализација на постоечката литература за деца и поттикнување на објавување на електронски изданија коишто ќе ѝ бидат достапна на читателската публика.

Односот на учениците кон дигиталното читање го испитувавме преку прашањето во кое учениците укажуваа на нивните афинитети во однос на форматот на книгите. Одговорите на ова прашање, изразени во проценти, се прикажани во Табелата бр. 2.

Табела бр. 2. Избор на медиум за читање лектира.

	Кога би имал(а) можност да избереш, како би сакал(а) да ја прочиташ лектирата?				ВК.
	На таблет	На компјутер	На телефон	Отпечатена книга	
f	8%	2%	2%	88%	100%

Наспроти нашите очекувања за наклонетост на учениците кон дигитално читање, најголемиот процент од одговорите на учениците (88%) им припадна на печатените книги. Од табелата бр. 2. јасно се гледа позитивниот однос на петтооделенците кон печатените книги, наспроти нивната дигитална алтернатива. Очигледно е дека учениците сè уште се најкомотни кога ги читаат лектирите во печатена форма.

Прикажаните податоци недвосмислено упатуваат на заклучок дека македонските ученици сè уште се приврзаници на традиционалните форми на перцепирање на книжевните дела. Претпоставуваме дека оваа состојба се должи на повеќе фактори: учениците од петто одделение во однос на когнитивниот развој се наоѓаат во фазата на премин од ниво на конкретно мислење кон нивото на апстрактно мислење, што ја оправдува потребата на детето да ја допре книгата, да комуницира со неа на начин кој кореспондира со неговата возраст. Од друга страна, дефицитарноста на дигитални форми на прикажување и восприемање на литературата во нашата земја ги ограничува можностите за стекнување на дигитално читачко искуство. Истовремено, традиционалниот пристап кон читањето, кој сè уште доминира кај родителите и кај наставниците, оди во прилог на детектираната состојба на терен.

Читањето во функција на учењето

Поттикнати од потребата да добиеме информации за тоа во колкава мерка наставите содржини им се достапни на учениците во дигитална форма, во анкетниот прашалник дефиниравме прашање за медиумот на кој можат да се пронајдат наставните содржини. (*Каде можеш да ги прочиташ текстовите што ги обработувате на училиште?*). Познавајќи ја актуелната состојба во нашето образование, добиените одговори од учениците на ова прашање беа очекувани. Имено, најголем процент од анкетираниите ученици (77%) укажале дека текстовите што ги обработуваат во училиште се лоцирани во учебникот. Наспроти тоа, помал процент (23%) успеваат да ги пронајдат и да ги прочитаат интерпретираните текстови на интернет – ова е особено низок процент, ако се знае дека намерата на надлежните институции е комплетна дигитализација на наставата. Неконтролирањето движење во оваа насока ќе ги остави учениците збунети, затечени и без основни дигитални вештини. Тоа за нив ќе биде голем предизвик кој наместо образовно напредување, ќе иницира застој, збунетост и ограничување на можностите за развој на критичкото мислење. Суштинските информации коишто ни дадоа релевантни податоци за дигиталното читање во функција на пронаоѓање информации што им се потребни на учениците во процесот на учење ги добивме од одговорите на следното прашање од анкетниот прашалник, во кое од учениците побаравме да кажат дали интернетот им помага во учењето. На прашањето: *Дали користии текстови од интернет додека учии?* учениците ги дадоа следните одговори: *понекогаш* во најголем процент (62%); *да* (25%) и *никогаш* (14%). Ваквата дистрибуција на одговори е показател дека учениците умеат да го користат интернетот како извор за пронаоѓање конкретни информации, но, ако овие податоци се стават во корелација со одговорите на претходните прашања, ќе дојдеме до заклучок дека дигиталното читање во контекст на лоцирање на информации доминира, наспроти читањето на подолги литературни дела поради учење или поради лично задоволство. Исто така, тоа упатува на недостаток од вештини и навики за користење на дигитални алатки за интерпретација на подолги текстови коишто треба да бидат земени предвид при планирањето и реализацијата на наставата по јазична писменост.

Подетални информации за начинот на кој учениците доаѓаат до информации добивме преку одговорите на прашањето: *Каде најлесно пронаоѓаш информации за нешто што те интересира или за изработка на проектна задача?*

Табела бр. 3. Пребарување податоци.

	Каде најлесно наоѓаш информации за нешто што те интересира или за изработка на проектна задача?				ВК.
	Во енциклопедија	Во учебник	На интернет	Прашувам некого	
f	5%	9%	72%	14%	100%

Дистрибуцијата на податоците во Табела бр. 3 покажуваат дека 72% од испитаниците помеѓу различните извори на информации го издвојуваат интернет-просторот како најподатливо место за истражување, што е доволен индикатор за тоа дека учениците ги поседуваат потребните дигитални вештини за е-читање. Поради тоа, сметаме дека е оправдано да утврдиме дали и колку наставниците прибегнуваат кон интерпретација на текст што е поставен на интернет.

На прашањето коешто им го поставивме на учениците, а се однесува на обработка на текстови од интернет, добивме категории на одговори што укажуваат на ниско ниво на примена на овој пристап. На прашањето: *Дали во училиште сте обработувале текст од интернет?*, процентот на потврдни одговори (46%), наспроти поголем процент на негации (54%) е показател за тоа дека наставниците повеќе преферираат печатени медиуми отколку со текстови во дигитална форма. Од учениците, коишто дале потврден одговор на ова прашање, побаравме да посочат на кои наставни часови обработувале текст што е поставен на интернет. Од нивните одговори дознавме дека, најчесто, тоа се случува на часовите по Англиски јазик, а само 4 од вкупно 70 ученици одговориле дека обработувале текст од интернет на часот по Македонски јазик.

Ставови на наставниците

Од спроведеното нестандардизирано интервју со наставниците дознавме дека читањето во дигитално опкружување речиси и да не е присутно во наставата по Македонски јазик. При обработка на книги за лектира тие ги упатуваат учениците кон извори (книги) во печатена форма, а интерпретацијата на часот може да биде поткрепена со презентација или со наставен лист. Ниту еден наставник не посочи дигитален извор и не укажа на можноста текстот да се прочита онлајн. При интерпретација на научнопопуларни текстови, тие, во најголем број, ги користат текстовите од учебникот, а хипермедијалните текстови не се предмет на обработка. Помеѓу причините за изоставувањето на читањето во дигитално опкружување наставниците го истакнуваат недостатокот на релевантни текстови на македонски јазик во дигитална форма, а сметаат и дека на употребата на дигитални алатки за читање со разбирање треба да ѝ претходат обуки за техничко и методско оспособување на наставниците.

Интерпретацијата на добиените податоци резултираше со потврдување на главната хипотеза според која: *Дигитално-ресурсниот и дидактичко-методскиот контекст во вториот циклус на основното образование во Република Северна Македонија не обезбедува доволно услови за развој на читањето со разбирање во дигитално опкружување.*

4. ДИСКУСИЈА И ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Овој труд е резултат на теоретско и емпириско размислување, синтеза и евалуација на теоретските сознанија и на квалитативните и квантитативните показатели за дигитално читање во Република Северна Македонија, а резултатите до кои дојдовме се релевантен приказ на состојбите, условите, знаењата и вештините за читање во дигитално опкружување. Истражувањето покажа дека македонските ученици се доволно сензибилизирани за придобивките од читањето во дигитално опкружување. Тие умеат да лоцираат информација во дигитално оформен текст, но не ги применуваат тие вештини во прилог на функционалната писменост. Притоа, снаоѓањето во дигитално опкружување не е резултат на методско-дидактичко водство и примена на методи, техники и стратегии за дигитално читање. Сметаме дека стихијното, неконтролирано информатичко и информациско описменување на учениците не е во склад со целите на основното образование. Потребно е стручно оспособување, насочување и каналзирање на дигиталните вештини на учениците во насока на остварување на повисоки образовни постигања. Дефицитот на материјали за е-читање и недоволната подготвеност на наставниците е аларм за поголемо ангажирање на надлежните институции во насока на подобрување на образовната политика и изнаоѓање начини за збогатување на методската и ресурсната понуда во контекст на подигнување на компететтноста на учениците во светскиот дигитален образовен простор.

ЛИТЕРАТУРА

- Bass L. W., & Sibberson F. (2015). *Digital Reading: What's Essential in Grades 3-8 (Principles in Practice)*, National Council of Teachers of English (NCTE).
- Biancarosa, G., & Piper, G. (2012). *Technology Tools to Support Reading in the Digital Age. The Future of children / Center for the Future of Children, the David and Lucile Packard Foundation.* 22. 139-60. 10.2307/23317415.
- Durant, D. M. (2017). *Reading in a Digital Age, Against the Grain (Media)*, LLC, ISBN: 978-1-941269-17-6 (e-book), DOI: <http://dx.doi.org/10.3998/mpub.9944117>
- Foasberg, N. (2014). *Student Reading Practices in Print and Electronic Media. College & Research Libraries.* 75. 705-723. 10.5860/crl.75.5.705.

- Lauren M. Singer., & Patricia A. Alexander, (2017). “Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal” *Review of Educational Research* 87, accessed May, 10 2023, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/0034654317722961>
- Loh, C. E. & Sun, B. (2020). [Cultural capital, habitus and reading futures: middle-class students' networks for cultivating reading identities](https://doi.org/10.1080/01425692.2019.1690426). *British Journal of Sociology of Education*, <https://doi.org/10.1080/01425692.2019.1690426>.
- Mullis, I. V. S., von Davier, M., Foy, P., Fishbein, B., Reynolds, K. A., & Wry, E. (2023). *PIRLS 2021 International Results in Reading*. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. <https://doi.org/10.6017/lse.tpisc.tr2103.kb5342>, ISBN: 978-1-889938-67-7.
- OECD (2021), *21st-Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World*, PISA, OECD Publishing, Paris, Accessed Apryl 3, 2023, from <https://doi.org/10.1787/a83d84cb-en>.
- Wagner, R. (2011). Incorporating Integrated Curriculum Projects into Methods Courses with HyperStudio. In M. Koehler & P. Mishra (Eds.), *Proceedings of SITE 2011--Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 9-23). Nashville, Tennessee, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Accessed Apryl 3, 2023 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/36226/>.
- Делчева-Диздаревик, Ј. (2021). Македонски јазик за четврто одделение на основното деветгодишно образование, Скопје: Биро за развој на образованието.
- МОН, Биро за развој на образованието (2021). Наставна програма (Македонски јазик за I одделение)
- Штерјоска, А. (2014). *Информациско-комуникациската технологија во одделенската настава во Р. Македонија*, Скопје: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“.